

Op winst sturen remt innovatie

» Christiaan Stam en Daan Andriessen

Europa wil de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld worden. Het sleutelwoord is innovatievermogen. Het kabinet zet zwaar in op het stimuleren van technologisch onderzoek door middel van subsidies en het verhogen van het aantal studenten in bètastudies. Het ziet echter een grote belemmering voor innovatie over het hoofd: het gebrekkige inzicht van managers, aandeelhouders en financiers in de bron van innovatie, immateriële bedrijfsmiddelen.

Immateriële bedrijfsmiddelen worden steeds belangrijker. Van het Nederlands bnp over 2002 is 71 procent immaterieel (Oeso). Desondanks hebben managers, aandeelhouders en financiers weinig aandacht voor de immateriële bedrijfsmiddelen, simpelweg omdat deze niet voldoen aan de traditionele boekhoudkundige criteria. Ondernemingen raken hierdoor het zicht kwijt op de bedrijfsmiddelen die er echt toe doen, zoals mensen, processen, reputatie. Juist in deze bedrijfsmiddelen schuilt het innovatieve en voortbrengende vermogen van organisaties.

Dit manco wordt versterkt door de huidige neopuriteinse boekhoudkundige beweging, als gevolg van boekhoudschandalen van de afgelopen jaren. Illustratief is een recent pleidooi van twee accountants voor beperking van verslaggeving tot zuivere winst. Meer dan ooit worden bedrijven aangesproken op gebruik van alternatieve kengetallen.

Winst is een slechte, ja zelfs gevaarlijke, graadmeter van succes

Zelfs ebitda is taboe in persberichten als in het FD van 22 februari. Als gevolg van fraude en schandalen grijpt het management terug op striktere toepassing van regels voor financiële verslaggeving.

Uiteraard moeten we oppassen voor

slechte toepassing van de afspraken over financiële verslaggeving, maar we moeten ook oog hebben voor de noodzaak om te sturen op meer dan alleen financiële gegevens. Deze twee zaken moeten worden gescheiden, zodat het verbeteren van de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving de aanpassing aan het veranderde karakter van de economie niet in de weg staat.

'Winst is het bewijs dat onze strategie werkt', aldus Sjoerd van Keulen, ceo van SNS Reaal onlangs in het FD. Mooi niet dus! Winst is het resultaat van de interpretatie en toepassing van de boekhoudkundige richtlijnen. Winst is een slechte, ja zelfs gevaarlijke, graadmeter van succes. Winst kan het resultaat zijn van onderinvesteringen in immateriële bedrijfsmiddelen en daarmee in innovatie. Het financiële verslag zegt niets over het toekomstige voortbrengende vermogen van een onderneming. 'Ajax maakt winst door verkoop van spelers.' Ja, verkoop ze allemaal en je maakt nog meer winst. Dit klinkt absurd, maar zelfs een gerenommeerd adviesbureau als WatsonWyatt durfde enkele jaren terug, na zijn jaarlijkse onderzoek naar de rela-

tie tussen de kwaliteit van 'human capital' en de financiële prestaties, te concluderen dat organisaties die minder investeren in opleiden, een hoger financieel resultaat behalen.

Innovatie betekent investeren in kennis, in verbetering van processen, in mensen, in reputatie. De algemeen geaccepteerde boekhoudkundige regels hebben echter tot gevolg dat deze investeringen direct ten laste komen van het bedrijfsresultaat, terwijl ze wel degelijk bijdragen aan het toekomstig voortbrengend vermogen. Het gevolg is dat de ontwikkeling van een nieuw product zwaarder drukt op de winst, en dus onaantrekkelijker is dan de aanschaf van een kopieermachine. Dit mechanisme wordt versterkt door het aandeelhouderswaardedenken, waarbij winst op korte termijn belangrijker is dan investeren in innovatie.

Kennis op de balans zetten is geen oplossing voor dit probleem. De eigenschappen van immateriële bedrijfsmiddelen maken dat deze nooit goed zullen passen in een op transacties gebaseerd boekhoudkundig systeem. In plaats daarvan moeten we werken aan aanvullende meetsystemen die inzichtelijk maken over welke immateriële bedrijfsmiddelen een onderneming beschikt, in hoeverre deze bedrijfsmiddelen efficiënt en effectief worden ingezet en welke investeringen hebben plaatsgevonden in onderhoud en vernieuwing. Om dit inzichtelijk te maken, hebben we behoefte aan een nieuwe conventie. Een nieuwe set van regels en opvattingen voor het verslag over de prestaties van organisaties.

In het verlengde van de corporate governance-discussie en in het verlengde van de uitkomsten van een proefproject van het ministerie van Economische Zaken in 1999, moet de overheid haar verantwoordelijkheid nemen. Zoals het kabinet in 1999 concludeerde, is inderdaad gebleken dat het systeem zichzelf niet kan veranderen. Wij hebben daarom drie aanbevelingen. Ten eerste, stimuleer onderzoek op gebied van immateriële bedrijfsmiddelen. Ten tweede, bevorder dat aandacht wordt besteed aan dit onderwerp in het reguliere onderwijs. Ten derde, neem het voortouw in betere rapportage over immateriële bedrijfsmiddelen.

We kijken graag naar Scandinavië als voorbeeld voor innovatie. Met name Denemarken heeft op zeer succesvolle wijze geëxperimenteerd met de ontwikkeling en invoering van een richtlijn op gebied van intellectueel kapitaal. Na het Oeso-congres van 1999 heeft de Deense overheid het initiatief genomen voor het opstellen van een conceptrichtlijn. In de jaren daarna hebben meer dan honderd organisaties, op vrijwillige basis, de richtlijn uitgeprobeerd. De ervaringen zijn verzameld en verwerkt in een definitieve richtlijn, die sinds vorig jaar van kracht is. Een dergelijke aanpak is relatief eenvoudig en creëert een grote betrokkenheid. Brede acceptatie van de richtlijn is het geheim van succes en een eerste voorwaarde om immateriële bedrijfsmiddelen inzichtelijk te maken.

Christiaan Stam is research fellow bij Hogeschool InHolland en de Baak Management Centrum VNO-NCW. Daan Andriessen is lector Intellectual Capital aan Hogeschool InHolland.

